

Szemes Péter

## A Denevértől a Hattyúdalig – egy közel teljes színészi pálya története

➔Tucsni András *Egervári Klára* című kötetéről

A Ruszt József életmű-sorozat összeállítását és megjelentetését követően, az idei esztendőben új kiadvánnyal jelentkezett a lassan Zala színháztörténésszévé is avanszáló Tucsni András. A Hevesi Sándor Színház nyugalmazott irodalmi vezetője – szép gesztussal – a teátrum korábbi kiváló színésznője, Örökös tagja, Egervári Klára 80. születésnapja alkalmából tekintette át az ünnepeelt példaértékű és rendkívül gazdag művészi pályáját.

A fotókkal gazdagon illusztrált, tetszetős kivitelű kötetben három szöveg kapcsolódik egybe: a közkedvelt Egér vallomása, a szerkesztő kommentjei, és a beválogatott értelmező, elemző szekunder írások (főként kritikák, interjú-részek) – ezek szóttese adja a korpuszt, melyet még, amolyan függelékként, négy nagy hatású mester (Szendrő József, Gáti György, Földes Gábor és Ruszt József) rövid életrajza, s – ahogy a Ruszt-kötetekben a rendezéseké, itt – a 160 megformált szerep időrendi, illetve 93 – ezekhez kötődő, és a személyes sors alakulását, a művésznő örökifjúságát is tükröző – kép sorrendi jegyzéke teljesíti ki. Utóbbiak esetében a mindvégig objektív leírás két helyen (az anyáról és a szülőkkel készült fotóknál) E/1-re vált, ami bizonyára nem a fotográfikához és azok szereplőihöz fűződő érzelmi többletet jelzi – a főszöveg alapján ez egyértelműnek tűnik, és akkor nyilván minden személyes képhez, pl. a gyermekekkel, unokákkal, kedves kollégákkal készült nem színpadiakhoz is, egyes szám első személyű kísérőszöveg került volna –, ha egyáltalán tudatos, akkor talán inkább a képek eredetére (saját tulajdon) utalhat. A három – egyébként tipográfiailag megkülönböztetett – szöveg összekapcsolása pedig nemcsak szerkesztői megoldásként vált be, de – miként a könyv éppen 80 lapnyi terjedelme – ahogy Tucsni András előszavából kiderül: szimbolikus gesztus is (a közösen létrehozott előadások és



az anyaggyűjtő kutatómunka leképezése egyúttal).

A pálya fontosabb állomásainak áttekintése egy ma már jellemzően a korabeli filmek és „jól megcsinált darabok” tündérmeséire emlékeztető történettel indul: Szendrő József pécsi színigazgató szeme megakad egy alig 13 éves, tehetséges kislányon, és az iskola befejezését követően munkát ajánl neki. Az ominózus esetre Vasas-Bányatelepen, a Bányászotthonban került sor, ahol a nőnap ünnepségre vendégként érkezett színészek előadása előtt lépett

fel a helyi (Pfeiferként, sváb családba született) Egervári Klára, mégpedig a *János vitézből* a Francia királylány dalával. Elfogadva a kínált lehetőséget, a polgári befejezése után, immár a pécsi Városi Tanács dolgozójaként, az ottani énekkart vezénylő Tomanek Nándorral együtt kereste meg Szendrőt, és kapott tőle – meghallgatás nélkül – szerződést. A 15 éves lányt, akire már korábban nagy hatást tett Karády egy fellépésének élménye, énekkari feladatai mellett minden szerep érdekelt, sőt ezeket – a takarásból lesve – rendre meg is tanulta. Így vált lehetővé, hogy néhány hónappal később, mikor úgy hozta a szükség, gond nélkül be tudott ugrani a *Cigánybáróba* Arzénát, majd a *Gül babá*-ba Leilát eljátszani. Fejlődése töretlen volt, amit az is mutat, hogy 1952-ben a *Denevérben* már szólista szerepet kapott, a következő évben pedig, első bemutatójában, a *Falusi borbély* című kisoperában Zsuzsit alakíthatta, s még ebben az évadban, a *Luxemburg gróffjában* Coralie-t is. Közben magánélete is révbe ért: férjhez ment kollégájához, a színház egyik vezető színészehez, Puskás Tiborhoz és hamarosan megszületett Tibor fiuk. Kaptak egy kis lakást is, ám, mivel mentora (és esküvői tanúja) Szendrő a Néphadsereg Színházához szerződött igazgatónak, ők is elfogadták a győri rendező, Földes Gábor hívó szavát és Kisfaludy Színházhoz távoztak. Győr jó választásnak bizonyult, hiszen Gáti György személyében nagy formátumú színházi ember vezette a teátrumot, akitől a fiatal színész nő nemcsak atyai támogatást, de jobbnál jobb szerepeket is kapott. Az itteni közönségnek 1954 végén a *Piroska és farkas* című mesejátékban mutatkozott be, aztán tizenhét évesen megkapta első főszerepét, Violetta A *Montmartre-i ibolyában* (nem véletlen, hogy ezt a keresztnevet kapta hamarosan megszülető leánya is, aki ma éppen a Rába-parti színház művésze), amit operettbemutatók sora követte: a *Koldusdiák* (Laura), a *Mágnás Miska* (Rolla), egy Dunajevszkij-mű (*Mégis szeretlek* – Dása) és a *Cigányszerelem* (Zórika) – mindvégig nagyon jó sajtóvisszhanggal. A forradalmi eseményeket és a szovjet bevonulást követő megtorlást is itt élte át, közvetlen tanújaként az emigrációs hullámnak és a főrendező, Földes Gábor kálváriájának. Az ő koncepció pere, melyben (meglehetősen gyomorforgató módon) az ezzel párhuzamosan mind több lehetőséget kapó Giricz Mátyás is tanúskodott ellene, végül halálos ítélettel és – többek közbenjárása és Kádár ígérete ellenére – annak végrehajtásával zárult, 1958. január 15-én.

A társulat szép, emberi gesztusa, hogy értesülve a titokban tartott időpontról, a kivégzéskor megszakította aznap esti előadását (az éppen Giricz által színre vitt *Elveszem a feleségemben* Egervári Klára Bende Piroskát játszotta). Végül, miután férjével is megromlott kapcsolatuk, sok új tapasztalattal és további kiváló alakítással (Olivia a *Vízkeresztben*, Sylvia és Stázi a *Csárdás-királynőben*, Ella az *Ida regénye* adaptációjában, vagy Iluska a *János vitézben*) háta mögött, a még mindig csak húszéves színész nő meglehetősen messzire, Békéscsabára szerződött.

A Jókai Színházba a frissen kinevezett igazgató, Szilágyi Albert hívására érkezett, több társával együtt. Noha mindössze egyetlen évadot töltött itt, a helyi közönség megint szívébe zárta, s a kritika is szépen írt szerepmegformálásairól – ezek közül debütálása, a Shakespeare-klasszikus Júliája mindenképp külön említést érdemel. Egervári Klára emlékezése ide egy rövid anekdotát is kapcsol: a színházépület melletti kisvasút megszokott füttye miatt mindig igyekeznie kellett a Lőrinc baráttól kapott ital felhörpintésével és monológja befejezésével.

A Miskolci Nemzeti Színházhoz Szilágyi Albert vitte magával, s ekkor került a társulathoz Debrecenből Latinovits Zoltán is. A későbbi Színész-királyal három darabban dolgoztak együtt (a Horvai által színre vitt *Vannak még kísértetekben*, *A Néva partján* című szovjet színpadi műben és Gorkij *Vássa Zseleznovájában*, ami Léner Péter diplomarendezése is volt) és a munkatársi mellett szoros lelki kapcsolat is épült köztük – nemcsak a Lillafüreden pihenő közös, atyai barát, Szendrő József közelsége, de Latinovits és Ruttkai Éva ekkor bontakozó nagy szerelme, a férfi érzelmei, vívódása átbeszélésének apropóján is. Az itt eltöltött két évadra így emlékezik Egervári Klára: „Jól éreztem magam Miskolcon, szerettem a kollégákat, szerettem a jó közösséget, szerintem próbálni és játszani csak akkor lehet teljesen felszabadultan, ha a társulatot nem osztja meg irigység és intrika. Az egyedülletet is úgy lehet elviselni, ha a közösség segít ebben. Persze az is kell, hogy a szabad időt hasznosan tudja eltölteni az ember. Akkor kezdtem kézimunkázni, ami a mai napig kedves időtöltésem.”. Nyilvánvalóan a folyamatos lakhatási problémák (hat különböző albérletben laktak édesanyjával és fiával) is szerepet játszottak abban, hogy 1961-ben az alakuló veszprémi társulathoz szerződött.

Noha a „színház” itt is Almádban volt és a tagok onnan jártak be a megyeszékhelyre, az

alapítási láz színháztörténeti pillanatai gyorsan összekovácsolták Szilágyi Albert igazgató csapatát. A teátrumot is nyitó *A kőszívű ember fiai* – melyben Egervári Klára Plankenhorst Alphonsine-t alakította – ajkai tájelőadásáról született korabeli újságcikk (*Főpróba* címmel) érzékletesen tanúsítja ezt. Az ország akkor legfiatalabb társulatánál mindössze egy évadot töltött el, a Jókai-adaptáció mellett mégis olyan szerepeket játszhatott – tehetségének megfelelő sikerrel –, mint a *Vízkereszt* Violája (a győri Olivia után), vagy a korábbi kedves Violetta Kálmán Imre klasszikusából, sőt, a későbbi Nobel-díjas Kertész Imre egy darabjában (*Bekopog a szerelem*) is színpadra lépett.

Berényi Gábor direktor hívó szava csábította a szintén még nem egészen egy évtizede működő Szigligeti Színházhoz. Ám Szolnokon nagyon rosszul érezte magát, amihez az is hozzájárult, hogy a főépület átépítése miatt lényegében csak tájoltak, s a vezetés részéről nem volt kidolgozott műsorkoncepció, sem társulatépítési, közönségnevelési igény. Komoly feladatot itt mindössze a *Tartuffe* Dorine-jának megformálása jelentett számára, illetve, hogy a Molière-darabban együtt játszhatott az 56-os szerepvállalása miatt száműzött Mensáros Lászlóval. Ezért is örült Gáti György ajánlatának, aki 1963 őszétől Kaposvárra szerződtette.

Korábbi győri igazgatója maga is a teátrum megmentésének, megerősítésének szándékával érkezett a somogyi megyeszékhelyre, és ehhez a szép és nemes célhoz a legmegfelelőbb társakat próbálta maga köré gyűjteni. Így került a színházhoz Horváth Jenő rendező, vagy a pályakezdő Sándor János, akivel aztán Egervári Klára kilenc közös bemutatóban dolgozott együtt. Így debütálásként a *Mária főhadnagyban*, ahol Pannit játszotta, de a *Légy jó mindhalálig* (Ilonka kisasszony) és a *My fair lady* (Eliza) mellett, első görög tragédiájában is (Euripidész *Elektrájában* a Karvezető szerepét kapta). A számos kiváló lehetőségen és a mindvégig elismerő hangú kritikákon túl egy különlegesen szép és egy kevésbé örömteli élmény is kötődik a kaposvári öt évadhoz: Vivi lánya első színre lépése (Szerjósaként az *Anna Kareninában*, közösen pedig *A fehér ló* című operettben), illetve hangszálműtete a *Dorottya* előadásai közben, aminek következtében hangja lejjebb került és a korábbi magasságot nem tudta már megszólaltatni. 1968-ban visszatért korábbi sikerei és kedves emlékei helyszínére, Miskolcra, ám a szinte teljesen kicserélődött társulatú Nemzeti Színháznál

végül alig több mint két szezont maradt. Csupán hat bemutatóban lépett színpadra, melyek közül talán a *Bernarda Alba házát* (Magdaléna) és egy Méhes György-darabot (*Harminchárom névtelen levél* – Irén) lehetne kiemelni. Biztosan nem esett jól neki, hogy a színházban inkább férjére, a bonviván szerepkörű Rózsa Tiborra számítottak, és a távozása óta megváltozott légkör is idegenül hathatott, így örömmel használta ki a kínálkozó külföldi munkákat.

Közel hároméves ciprusi, törökországi, belgiumi és ausztriai „kalandozás” után, 1973-ban a Giricz Mátyás vezette Szegedi Nemzetihez szerződtött. Gyors beilleszkedését segítette, hogy az igazgatón kívül korábban Sándor Jánossal, Barta Máriaival és Mária Józseffel is dolgozott együtt. A *Szabin nők elrablásában* mutatkozott be a helyi közönségnek, mely hamar szívébe zárta, és a sajtó is szinte mindvégig tehetsége megbecsülésével írt róla. Ami nem csoda, hiszen olyan emlékezetes alakítások fűződtek a nevéhez a Tisza-parti város teátrumában, mint a *Csongor és Tünde* musical-átiratának (*Egy fiú és a Tündér*) Mirigyé, a *Mesél a bécsi erdő* Málja, vagy a *Lili bárónő* Illésházy Krisztinája. Az itt eltöltött nyolc évad alatt közel harminc darabban játszott, jól érezte magát, mégis, mikor Ruszt József a formálódó zalaegerszegi társulatba hívta, rövid gondolkodás után igent mondott.

Végül az Állandó, később Hevesi Sándor nevét felvevő Színház lett, amihez mindvégig hűséges maradt, és a zalai megyeszékhely a máig igazi otthon. A kötet bő harmada az ide kapcsoló hosszú évekket foglalkozik. Rusztól már az előévadot indító *Tom Paine* előadásban szerepet kapott (egy játszási alkalomról el is feledkezett), s aztán még öt bemutatóban a színháznyitó, legendássá vált *Tragédiáig* (ahol Hippiát és Helénét formálta meg). Részes volt a teátrum arezói fesztiválsikereinek, de az egerszegi nézők is gyorsan megkedvelték – ezt igazolja, hogy szavazataik alapján ő lett az 1983/84-es évad legnépszerűbb színésznője. A felelevenített társulati anekdoták pedig azt mutatják, hogy kollégái is szerettek vele játszani – a kiváló összhang bizonyítéka egyebek mellett a IV. Országos Színházi Találkozón elnyert az 1984/85-ös évad legjobb együttese cím. Ruszt távozásáig, azaz az 1987/88-as idény kezdetéig, maradandó és szívesen idézett emléké darab, nyilvánvalóan nemcsak Egervári Klára, de a zalai közönség számára is: *A szegény hekus esete a papagájjal* (amiben a „címszereplő” telefonos kisasszonyt alakította), az *Arzén és levendula* (melyben Barta

Mária partnereként Marthát formálta meg), a *Vidám kísértet* (ahol Madame Arcatiként biciklivel érkezett a színpadra) vagy *A tanítónő* (benne a „fenséges, balladás ridegségű” Nagyasszony-nyal). Az új igazgatóval, a szintén alapító tag Halasi Imrével korábban már Szegeden (*Calandria, Uborkafa*), s itt is dolgoztak együtt (például az említett *A szegény hekusban*), így nem véletlen, hogy az elkövetkező időszakban ismét „megtalálták” a jobbnál jobb szerepek, melyekben rendre meghálálta a belé vetett bizalmat. Az eddigiek mellett bizonyosan a *Kakuk Marci* öszeres Csurinéja, *A 13 és ¼ éves Adrian Mole titkos naplója* Queenie-je és Nagyanyója és természetesen a Siménfalvy Lajossal nagy sikerrel színre vitt *Kései találkozás* (Tucsni András rendezésében) ugyancsak hozzájárult ahhoz, hogy előbb a Forgács-gyűrűt, majd másfél esztendővel később (és többek közt a *Légy jó mindhalálig* Török néni-je, *A Notre Dame-i toronyőr* megszállott Gudule nővére és a *Charley néni* Donna Luciája után) az Erdemes művész kitüntetést is átvehette. Az 1990-es szakmai elismerés nagyon fontos és örömteli volt számára, hiszen Kaposváron és Szegeden korábban eredménytelenül terjesztették fel rá. Ezzel együtt az új évtized kezdete magán- és szakmai életében is szomorú változásokat hozott: fia tragikusan korai halálát, illetve az alapító tagtársak közül többek távozását, a társulat átalakulását. Ezt követően, noha – különböző okokból – kevesebbet játszott, mégis szinte minden évadhoz fűződik egy-egy kiváló alakítása: Matilda a *Kaviár és lencsében* (1990), *A nagymama* címszerepe (1991), a kleptomániás Nagymama a *Mágnás Miskában* (1992), a *Zorba* Bubulinája – kedvence, amiért Aase-díjjal jutalmazták (1993), Házvezetőnő a *La Mancha lovagjában* (1994), a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* Mina nénije (1995) és méltó búcsúként Halasi Imrétől, a *Csárdáskirálynő* Cecí-

liája (1996). Mindeközben sor került a színház alapításának 10. évfordulójára rendezett ünnepségre, melynek gálaestjén – ahogy annyiszor – Siménfalvy Lajossal léptek fel, az 1995/96-os évad végén a frissen alapított Életmű-díjat vehette át, az igazgató utolsó rendezése pedig egyúttal a 60 éves művésznő jutalomjátéka is volt. Az újabb vezetőváltást – amiből itt korábban kettő már volt, hiszen előbb 1984-ben Ruszt vette át a lemondó Varga Zoltán feladatkörét is, majd 87-ben jött az említett Ruszt-Halasi csere – nemcsak azért élte meg nehezen, mert szeretett Halasival dolgozni, de betegsége is befolyásolta abban, hogy egyre kevesebbet forduljon meg a „műintézményben” (1994-ben infarktust kapott, s ezután kímélnie kellett magát). Ezzel együtt 1998-ban még elvállalt három szép feladatot: Barta Lajos *Szerelem* című darabjában a három Szalay lány édesanyját, valamint a teátrum új művészeti vezetője, egyúttal a szerző, Bereményi Géza felkérésére *Az arany ára* Csöpijét formálta meg, illetve fellépett Siménfalvy Lajos *Hattyúdala*iban. Állandó partnere távozásával az alkalmi szereplések is abbamaradtak és a munka helyét végleg a jól megérdemelt pihe-nés vette át. És ahogy pályája itteni szakaszában a színművésznőt, a „civil” Egervári Klárát is máig általános megbecsülés és szeretet övezi – e kettő pedig, a kedves elfoglaltsággal, a kézimunkával kiegészülve, talán a családtagok és egykorvult játszótársak jobban, s a színpad már kevésbé fájó hiányát is oldani tudja.

Az emlékidézéshez pedig elég kézbe venni Tucsni András szép és tartalmas kötetét, minőségi példafelmutatását, élő színháztörténetét. Melynek üzenete, az Erdemes művésszel szólva: „Hinni kell, akarni kell, nem törődni mással, s akkor öröme lesz az embernek.”.

(Hevesi Sándor Színház-INCST Bt., 2016)